

Ecologisch vervolgonderzoek *Fietspad Moergestel <-> Haghorst*

Gemeente Oisterwijk

Definitief rapport

Ecologisch vervolgonderzoek

Fietspad Moergestel <-> Haghorst

Gemeente Oisterwijk

Definitief rapport

Rapportnummer: P01305

Datum: 4 september 2019

Opdrachtgever: Gemeente Oisterwijk

Projectteam BRO: Dennis van Mier, Martijn van de Schoot,
Natascha Luijken, Marcel Koen

Bron foto kaft: Google Streetview, juli 2016

BRO is lid van het Netwerk Groene Bureaus (NGB). Het NGB is de brancheorganisatie voor groene adviesbureaus en heeft als doel kwaliteitsbevordering en belangenbehartiging. Onze werkzaamheden voeren wij dan ook uit volgens de door het NGB vastgestelde gedragscode (versie juni 2008, aangevuld in februari 2010). De medewerkers binnen de discipline ecologie voldoen aan de door het Ministerie van EZ genoemde voorwaarden voor ter zake deskundigen op het gebied van ecologisch onderzoek. Dit onderzoek is op zorgvuldige wijze uitgevoerd conform de toepasselijke en van kracht zijnde protocollen en richtlijnen voor onderzoek.

BRO
Hoofdvestiging
Bosscheweg 107
5931 PK Boxtel
T +31 (0) 411 850 400
E info@bro.nl

B | BRO
Ruimte | om *in* te leven

Inhoudsopgave

pagina

1. INLEIDING	2
1.1 Aanleiding	2
1.2 Doel	2
2. OMSCHRIJVING ONDERZOEKSGBIED	3
2.1 Ligging onderzoeksgebied	3
2.2 Huidige situatie onderzoeksgebied	3
2.3 Voorgenomen werkzaamheden / ingrepen	5
3. WERKWIJZE VLEERMUIZEN	6
4. RESULTATEN	7
5. EFFECTENBEOORDELING	9
6. CONCLUSIE	9
7. BRONNEN	10
8. VERKLARENDE WOORDENLIJST	11

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding

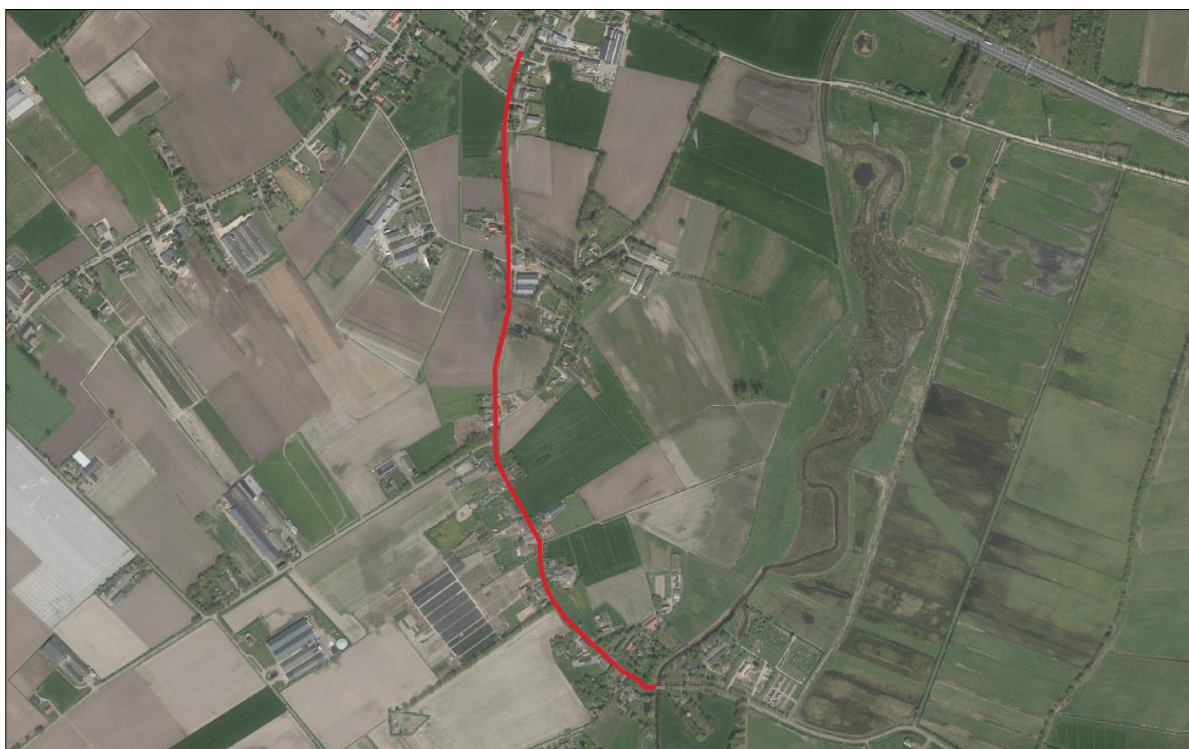
De gemeente Oisterwijk is voornemens een vrijliggend fietspad te realiseren langs de weg tussen Moergestel en Haghorst (Broekzijde en Heizenschedijk). Voor de 2^e fase van het fietspad, langs de Broekzijde, worden meerdere bomenrijen en een heg verwijderd. Middels een verkennende natuurtoets is vastgesteld dat er op twee locaties potentiële vliegroutes verloren gaan. Naar aanleiding hiervan is een protocollair vleermuizenonderzoek uitgevoerd in het seizoen van 2019, om de aanwezigheid van (essentiële) vliegroutes te kunnen vaststellen dan wel uit te sluiten. In dit rapport worden de resultaten van dit nader onderzoek gepresenteerd.

1.2 Doel

Dit onderzoek zal antwoord geven op de volgende vragen:

- Zijn de te kappen bomenrijen en heg in gebruik als vliegroute voor vleermuizen?
- Zo ja, welke soort en aantal betreft het hier?
- Leidt het verwijderen van de betreffende bomen en heg (indirect) tot verlies of verstoring van een vliegroute?
- Leidt het verwijderen van de betreffende bomen tot overtreding van de verbodsbepalingen uit de Wet natuurbescherming en is een ontheffingsaanvraag noodzakelijk?

Indien de potentiële vliegroutes als essentieel worden aangemerkt is het treffen van maatregelen noodzakelijk, omdat een huidige vliegroute komt te vervallen/wordt verstoord. Afhankelijk van de omstandigheden en de genomen maatregelen dient mogelijk een ontheffing voor overtreding van verbodsbepalingen te worden aangevraagd. In dit geval zullen de werkzaamheden voldoende moeten worden onderbouwd in een activiteitenplan. Ook dient te worden getoetst of de huidige staat van instandhouding van de soort niet in het geding is en dienen aspecten als doel, (wettelijk) belang en alternatievenafweging in het activiteitenplan te worden verwoord. Het opstellen van een dergelijk activiteitenplan ten behoeve van een eventueel ontheffingstraject, maakt geen deel uit van de huidige opdracht. Indien van toepassing zal hieromtrent een separaat vervolstraject worden opgestart.

Figuur 2. Luchtfoto van het traject en de directe omgeving

Figuur 3. Noordelijke traject (bron: Google Maps)

Figuur 4. Noordelijke traject (bron: Google Maps)

Figuur 5. Zuidelijke traject, heg links (bron: Google Maps)

Figuur 6. Zuidelijke traject, heg (bron: Google Maps)

2.3 Voorgenomen werkzaamheden / ingrepen

De provinciale weg wordt heringericht. Langs de oostelijke zijde komt een separaat fietspad te liggen, hiervoor worden op meerdere plekken bomen en struiken verwijderd. Er zijn twee locaties geïdentificeerd waar het te verwijderen opgaand groen kan functioneren als essentiële vliegroute:

- De bomen langs de weg aan beide zijden ten op het noordelijke traject van Broekzijde zullen worden verwijderd (figuur 3, 4 en 7).
- De heg langs de weg op het zuidelijke traject van Broekzijde zal worden verwijderd (figuur 5, 6 en 7).

Figuur 7. Locatie te kappen bomen (noord) en heg (zuid) lang de bestaande weg

3. WERKWIJZE VLEERMUIZEN

Voor het onderzoek naar vlieg- en foerageerroutes van vleermuizen als gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, laatvlieger, gewone grootvleermuis en watervleermuis zijn in de periode juni - september twee veldbezoeken uitgevoerd. Dit betreft de minimale onderzoeksinspanning voor vlieg- en foerageerroutes, die voldoet aan het eerdergenoemde protocol voor vleermuisonderzoek (versie maart 2017). Conform het protocol hebben in de periode juni - september twee avondrondes (circa 2 à 3 uur na zonsondergang) plaatsgevonden, met een tussenliggende periode van minimaal 8 weken. Tijdens de veldbezoeken waren de weersomstandigheden voor het waarnemen van vleermuizen gunstig. Tijdens geen van de veldbezoeken was de temperatuur lager dan 12 °C. De windsnelheid lag beneden de 5 Beaufort en er was geen sprake van neerslag (zie tabel I).

Gezien het aantal potentieel te verstoren vlieg- en foerageerroutes en aantal ecologische kruispunten waar vleermuizen de betreffende vliegroute delen kunnen verlaten dan wel kunnen invoegen, waren er in totaal voor de Broekzijde minimaal 2 locaties nodig per onderzoeksmoment om voldoende inzicht te kunnen krijgen in het belang van de bomen en heg als vlieg- en foerageerroute voor vleermuizen (figuur 12).

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van professionele batdetectors met opnamemogelijkheid (in dit geval Pettersson M500-384 USB, aangevuld met een Elekon Batscanner Stereo). Een batdetector zet het voor het menselijk gehoor niet hoorbare ultrasone geluid van vleermuizen om naar frequenties die wel hoorbaar zijn. Op basis van de geluidsfrequenties en ritmes kunnen verschillende soorten vleermuizen worden onderscheiden. De opnamemogelijkheid is belangrijk omdat de geluidsoptnames kunnen worden gebruikt voor het determineren van soorten die op basis van hun geluid moeilijk zijn te onderscheiden (met name Myotis-soort) en waarbij het sonogram uitsluitsel kan geven.

Tabel I. Bezoeken i.v.m. vleermuisinventarisatie

Datum	Type onderzoek	Tijdsduur onderzoek	Zon op/ onder	Weer	Temp.
20-06-2019	Vliegroutes, 2 personen	21.55-23.55	22.00	Wind gemiddeld 3 Bft Half tot zwaar bewolkt Geen neerslag	19 °C
02-09-2019	Vliegroutes, 2 personen	20.20-22.20	20.24	Wind gemiddeld 2 Bft Half bewolkt Geen neerslag	20 °C

4. RESULTATEN

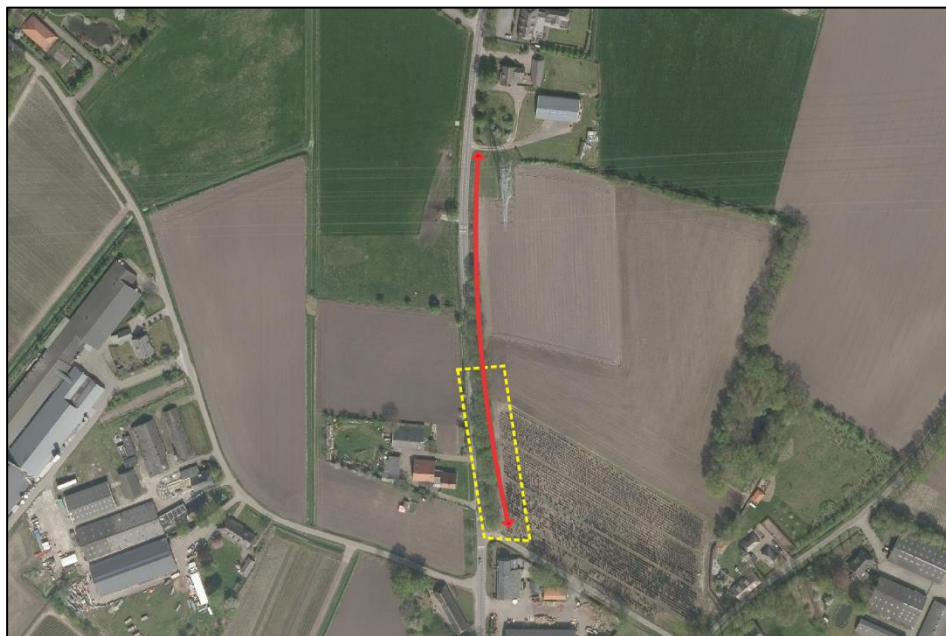
Vliegroutes noord

Tijdens het eerste veldbezoek werden pas later op de avond (circa 45 minuten na zonsondergang) enkele gewone dwergvleermuizen waargenomen welke actief van de bomenrij en het open stukje ten noorden hiervan gebruik maakte (figuur 8). Vanaf dit moment vloog er met enige regelmaat een individuele vleermuis over welke hiervan gebruik maakte. Er werd met name veel gefoerageerd, een eenduidig vliegpatroon was niet aanwezig. Eerder op de avond zijn twee overvliegende rosse vleermuizen waargenomen. Deze soort maakt echter geen gebruik van dergelijke vliegroutes, ze vlogen namelijk op hoogte.

Tijdens het tweede veldbezoek begon iets vroeger op de avond al een gewone dwergvleermuis te vliegen, welke al foeragerend de opening overstak. Circa een halfuur later vloog er weer af en toe een vleermuis over welke via de bomenrij via de solitaire boom aan de westzijde richting het noorden, en de andere kant op vloog, waarbij regelmatig gefoerageerd werd. Nooit meer dan 1 of 2 vleermuizen tegelijkertijd. Circa een halfuur na zonsondergang vloog een laatvlieger via de bomenrij, en vloog de korte tijd erna kriskras foeragerend over de weilanden in de omgeving, niet duidelijk een vliegroute volgend.

Foerageergebied noord

Vooral het zuidelijke deel van de bomenrij werd een groot deel van de eerste avond gebruikt om te foerageren door circa 3 gewone dwergvleermuizen, met name aan de zijde van de akker (figuur 8). Ook verder naar het noorden werd beide avonden af en toe kort gefoerageerd, dit betrof echter met name doortrekkende individuen.

Figuur 8. Locaties foerageergebied (stippellijn) en vliegroutes (pijl) bij de bomenrij van de noordelijke onderzoekslocatie

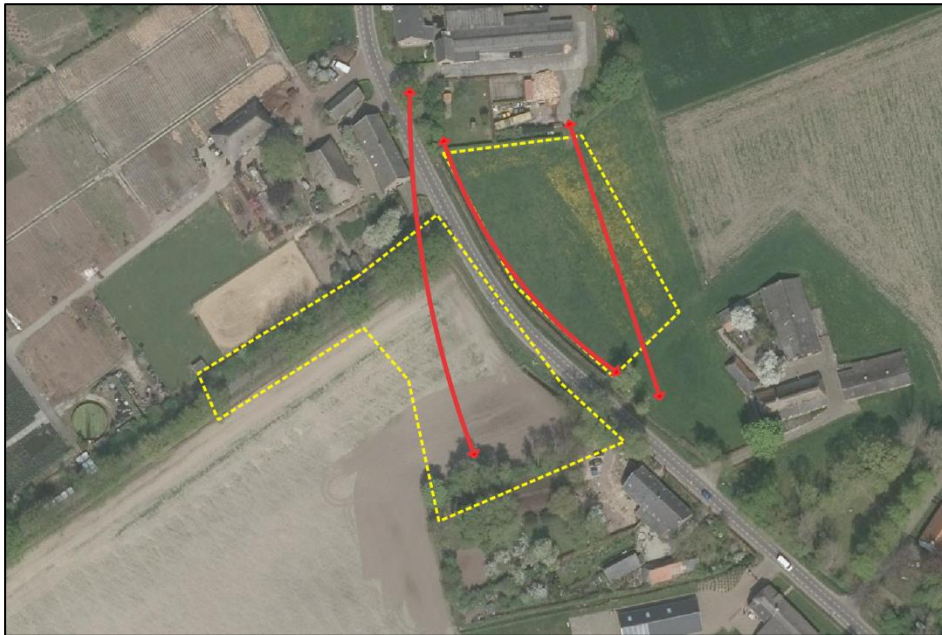
Vliegroutes zuid

De heg langs het zuidelijke deel van het traject werd tijdens de eerste veldbezoek niet duidelijk gebruikt door vleermuizen als vliegroute. Wel werden de bomen ten noorden, zuiden van de heg gebruikt als vliegroute. Er werd van noord naar zuid aan de westzijde over de akker gevlogen waarbij van te voren werd overgestoken over de weg ten noorden, gebruik makend van de bomen aan beide zijdes.

Tijdens het tweede veldbezoek werd wel enkele keren gebruik gemaakt van de heg. Rond 21.00 vloog een laatvlieger van de zuidkant van de heg naar het noorden. Om 21.10 werd er ook nog door een gewone dwergvleermuis gebruik gemaakt van de heg op dezelfde route. Verder werd er die avond ook weer voornamelijk aan de westzijde van de weg gevlogen, en ten oosten van de heg, midden over het weiland (figuur 9).

Foerageergebied zuid

Tijdens de veldbezoeken werd er veel gefoerageerd door gewone dwergvleermuis gedurende de gehele avond, met name in de buurt van de bomen aan weerszijde van het maisveld/akker en achter de heg boven het weiland (figuur 9).

Figuur 9. Locaties foerageergebied (stippellijn) en vliegroutes (pijl) bij de heg langs de noordelijke onderzoekslocatie

5. EFFECTENBEOORDELING

Vliegroutes

De gewone dwergvleermuis maakt met enige regelmaat gebruik van de bomenrij. Eenduidige vliegpatronen zijn niet waargenomen, en het is uitgesloten dat de bomenrij dient als een “snelweg” voor vleermuizen, het is eerder een onderdeel van foerageerroutes, waarbij de bomenrij wordt meegepikt. Onderdeel van de route is een lege ruimte van circa 75 meter breed, welke de vleermuizen zonder problemen over leken te steken. Wanneer de bomen gekapt worden zal deze lege ruimte waarschijnlijk te groot worden om over te steken. In de straten ten westen en oosten van de weg is vergelijkbaar gedrag aanwezig. Dit geeft aan dat de bomenrij niet een essentiële vliegroute betreft, maar onderdeel is van een netwerk aan foerageerroutes. Dit netwerk blijft ook zonder deze bomenrij in stand, aangezien dit voldoende met elkaar in verbinding staat.

De heg werd enkel sporadisch gebruikt tijdens het tweede veldbezoek en werd ook toen vooral direct over de akkers en weilanden gevlogen zonder binding met de heg, en werd er veel gebruikt gemaakt van de aanwezige te behouden bomen aan de overkant van de heg. Zonder de heg kan de vliegroute klaarblijkelijk even goed gevolgd worden. Hierdoor is het uitgesloten dat de heg een essentieel onderdeel is van een vliegroute.

Foerageerhabitat

De te verwijderen bomen en heg zijn geen essentieel onderdeel van het leefgebied van de vleermuizen. In de directe omgeving is een grote hoeveelheid vergelijkbare bomenrijen en ander opgaand groen aanwezig waar de vleermuizen gebruik van kunnen maken.

6. CONCLUSIE

Bij de werkzaamheden aan de Broekzijde te Moergestel gaan geen vliegroutes of essentieel foerageergebied van de gewone dwergvleermuis verloren. Een negatief effect op aanwezige verblijfplaatsen van een vleermuissoort in de directe omgeving is daarmee redelijkerwijs uitgesloten.

7. BRONNEN

- Dietz C., O. von Helversen & D. Nill 2011. Vleermuizen. Alle soorten van Europa en Noordwest-Afrika. De Fontein/Tirion Uitgevers, Utrecht.
- Kennisdocument Gewone dwergvleermuis, versie 1.0 BIJ12 juli 2017
- Kennisdocument Ruige dwergvleermuis, versie 1.0 BIJ12 juli 2017
- Limpens, H., J. Regelink & R. Koelman 2010. Vleermuizen en planologie. Zoogdiervereniging, Nijmegen.
- Ministerie van Economische Zaken 2016. Soortenbescherming bij ruimtelijke ingrepen. Lees hier wat de Wet natuurbescherming daarover regelt. Versie 1.3, december 2016. Ministerie van Economische Zaken, Den Haag.
- SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. Nederlandse fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- Vleermuisvakberaad Netwerk Groene Bureaus, Zoogdiervereniging (2017) Vleermuisprotocol 2017, maart 2017.

8. VERKLARENDE WOORDENLIJST

Activiteitenplan

Een activiteitenplan dient als begeleitend document voor een ontheffingsaanvraag. In het activiteitenplan zijn maatregelen verwoord waarmee de functionaliteit van een rust- of verblijfplaats van een beschermde soort behouden blijft en schade aan individuen wordt voorkomen.

Expert Judgement

Inschatting van een deskundige op grond van zijn/haar kennis en ervaring.

Foerageerhabitat

Het gebied waarbinnen een soort voedsel zoekt.

Foerageren

Zoeken en vinden van voedsel door dieren (jachtgebied).

Functioneel leefgebied

Hiermee wordt het gebied dat is benodigd om de functionaliteit van een voortplantingsplaats of van een vaste- rust of verblijfplaats te behouden. Een nestlocatie of voortplantingsplaats kan bijvoorbeeld alleen succesvol functioneren, wanneer er voldoende habitat (schuilgelegenheid, voedsel etc.) van voldoende kwaliteit aanwezig is om te kunnen paren, eieren te leggen en jongen groot te brengen.

Gunstige staat van instandhouding

Er is sprake van een gunstige staat van instandhouding van een soort of habitatype als de omstandigheden waarin de soort of het habitatype voorkomt perspectief bieden op een duurzaam voortbestaan van die soort of dat habitatype.

Habitat

Omvat de plaatsen waar een bepaald organisme voorkomt doordat de abiotische en biotische factoren (niet levende en levende natuur) van die plaatsen voldoen aan de eisen en toleranties die het organisme stelt om te kunnen overleven, groeien en zich voortplanten.

Kraamverblijfplaats

Voortplantingsplaats van vleermuizen. Het gaat hierbij vaak om de vrouwelijke exemplaren van een kolonie (ook wel kraamgroep genoemd) die gezamenlijk hun jongen grootbrengen. De aantallen vleermuizen in een kraamgroep kun oplopen tot meerdere honderden exemplaren.

Mitigerende maatregelen

Maatregelen die negatieve effecten bij een ingreep voorkomen of reduceren.

Omgevingscheck

Een omgevingscheck wordt uitgevoerd bij verlies van leefgebied van een jaarrond beschermde functie van een soort die door een ingreep (tijdelijk) verloren gaat. De omgeving van de ingreep wordt door een ter zake deskundige beoordeeld op aanwezigheid van voldoende alternatief leefgebied en/of potentiële verblijfplaatsen.

Ontheffing

De Wet natuurbescherming is gemaakt om planten- en diersoorten die vrij in het wild leven te beschermen. Om deze kwetsbare soorten te beschermen bevat de Wet natuurbescherming een aantal verbodsbepalingen. Onder bepaalde voorwaarden mogen de activiteiten wel doorgaan, daarvoor kan een ontheffing benodigd zijn. Een ontheffing is een besluit waarbij in een individueel concreet geval een uitzondering op een wettelijk verbod wordt gemaakt.

Paarverblijfplaats

Dit is een verblijfplaats die hoofdzakelijk in het najaar (september/oktober) door vleermuizen worden gebruikt om te paren. Eén mannetje kan een dergelijke verblijfplaats met meerdere vrouwtjes delen. In de omgeving van de paarverblijfplaats wordt veelal door het territoriale mannetje middels baltsvluchten getracht vrouwtjes aan te lokken.

Populatie

Een biologische populatie is een groep individuen van dezelfde soort die zich onderling voortplant en als zodanig geïsoleerd is van andere zulke groepen.

Rode Lijst

Rode Lijsten laten zien welke soorten zijn verdwenen en welke soorten in een gebied sterk zijn achteruitgegaan of zeldzaam zijn. Er bestaan verschillende Rode Lijsten. Voor vogels, voor zoogdieren, planten, paddenstoelen, insecten en voor allerlei andere soortgroepen. Rode Lijsten hebben geen officiële juridische status. Plaatsing op de lijst maakt een dier dus nog geen 'beschermde diersoort' in de zin van de Wet natuurbescherming. De Rode Lijsten hebben in de praktijk wel een belangrijke signaleringfunctie. Door de Rode Lijst te raadplegen, kunnen alle instellingen die met natuurbehoud te maken hebben rekening houden met bedreigde soorten.

Vaste rust- of verblijfplaats

Een plek binnen het leefgebied van een soort die essentieel is voor de levenscyclus van een individu. De Wet natuurbescherming omschrijft niet exact wat een vaste rust- of verblijfplaats is. Dit is soortafhankelijk.

Vliegroute

Een vaste route die door vleermuizen wordt gebruikt tussen de verblijfplaatsen naar foerageergebieden.

Winterverblijfplaats

Verblijfplaats die gebruikt wordt om de periode van winterrust te overbruggen. Voor vleermuizen zijn dit vorstvrije, maar koele en vochtige plekken. Er kans sprake zijn van massaverblijfplaatsen, verblijfplaatsen van kleine groepen of één of enkele individuen.

Zomerverblijfplaats

Is een vleermuisverblijfplaats anders dan een kraamverblijf. Buiten de kraamperiode worden deze door vrouwtjes gebruikt, binnen de kraamperiode door individuele mannetjes.

